

Державна політика щодо регулювання інфляції: досвід для України

Черниченко Т.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів
Мукачівського державного університету

Черниченко С.Ф.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри товарознавства та комерційної діяльності
Ужгородського торгово-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У роботі досліджуються проблеми та перспективи застосування інструментів антиінфляційного регулювання як форми державного регулювання економіки України. Виявлено та теоретично обґрунтовано доцільність застосування інструментів цієї форми державного регулювання економіки з метою стабілізації соціально-економічного розвитку країни, а також покращення кількісних та якісних характеристик економічного зростання. Значна увага приділяється застосуванню досвіду розвитку країн з розвинутою економікою та окремих постсоціалістичних країн.

Ключові слова: інфляція, антиінфляційна політика, грошова емісія, індекс споживчих цін, фіскальна політика, грошово-кредитна політика, таргетинг.

Черниченко Т.В., Черниченко С.Ф. ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПОЛИТИКА ПО РЕГУЛИРОВАНИЮ ИНФЛЯЦИИ: ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

В работе исследуются проблемы и перспективы применения инструментов антиинфляционного регулирования как формы государственного регулирования экономики Украины. Выявлено и теоретически обосновано целесообразность применения инструментов этой формы государственного регулирования экономики с целью стабилизации социально-экономического развития страны, а также улучшение количественных и качественных характеристик экономического роста. Особое внимание уделяется применению опыта стран с развитой экономикой и отдельных постсоциалистических стран.

Ключевые слова: инфляция, антиинфляционная политика, денежная эмиссия, индекс потребительских цен, фискальная политика, денежно-кредитная политика, таргетинг.

Chernychko T.V., Chernychko S.F. STATE POLICY OF THE ANTIINFLATION REGULATION: EXPERIENCE FOR UKRAINE

The problems and perspectives of application of instruments of the antiinflationary regulation as the form of state regulation of economy of Ukraine are investigated in work. The expedience of application of instruments of this form of the state adjusting of economy with the purpose of stabilization of socio-economic development of country, and also improvement of quantitative and high-quality descriptions of the economy growing has been revealed and theoretically substantiated. Considerable attention is spared to application of experience of development of countries with the developed economy and separate post socialistic countries.

Keywords: inflation, antiinflationary policy, money emission, Consumer Price Index, fiscal policy, monetary policy, targeting.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливим напрямом державної регуляторної політики протягом останніх років є забезпечення поживлення динаміки економічного розвитку української економіки. Для забезпечення сталого економічного зростання винятково значення набуває досягнення конкурентних переваг ведення господарської діяльності. Саме це є чинником поживлення інвестиційної діяльності, досягнення можливості у просуванні вітчизняних товарів на

західний ринок, і, як наслідок, поживлення реального сектору країни.

Зв'язок між стабільним рівнем цін в економіці та динамікою економічного зростання є досить полемічним. Окремі економісти вважають, що зменшення темпів інфляції є основним фактором поживлення економічної динаміки [1, с. 52], інші наголошують на тому, що «...існують механізми, використання яких робить можливим економічне зростання як в умовах низької, так і в умовах порівняно високої і навіть

досить високої інфляції» [2, с. 210]. Останнім часом висувуються припущення, що в окремих випадках є доцільним підвищення динаміки інфляційних процесів, якщо наслідком подібних тенденцій буде економічне зростання [3].

Відмінності у визначенні негативних та позитивних аспектів помірних темпів інфляції у своїй більшості пов'язані з визначенням впливу динаміки інфляційних процесів на ситуацію в реальному секторі країни. В умовах структурних та інституційних перетворень помірна інфляція повинна виконувати ще певне коло додаткових завдань. З одного боку вона повинна виступати чинником підвищення виробничої ефективності – дозволити підприємницькому сектору компенсувати підприємницькі ризики в умовах недосконалої конкуренції, частково зменшити сукупні виробничі затрати. З другого боку – забезпечити додаткові стимули щодо акумулювання інвестиційних ресурсів в умовах недостатнього фінансування через ринок цінних паперів та банківську систему.

Застосування політики фіксації темпів інфляції за таких умов означає не покращення очікувань підприємницького сектору, а погіршення умов для його функціонування. Заходи державного регуляторного впливу, як монетарного, так і особливо немонетарного характеру повинні бути спрямовані на поживлення економічної динаміки, а зменшення середнього рівня споживчих цін буде вже досягтися завдяки створенню прозорого конкурентного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання інфляції та формування механізму антиінфляційного регулювання досліджуються в роботах вітчизняних науковців: А. Гальчинського [4], С. Корабліна [5] та М. Павлишенка [6]. Основна увага науковців приділена дослідженню основних причин та наслідків зростання рівня цін в Україні, вивченню світового досвіду управління інфляцією, аналізу заходів антиінфляційної політики, їх ефективності та наслідків для економіки тощо. Дослідженням антиінфляційної політики та інфляційних чинників України займалися такі вчені, як: В. Федоренко, А. Гриценко, А. Сменковський та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Основною метою статті є ознайомлення з досвідом країн Центральної та Східної Європи щодо системи заходів антиінфляційного регулювання, та використання цього досвіду з метою покращення антиінфляційного механізму в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країни Центральної та Східної Європи починали процес економічного реформування на початку 90-х років. Послаблення державного контролю та відмова від монопольного становища проходили на фоні затвердження основ ринкової економіки: ліквідації директивного планування економічного розвитку, лібералізації цін на більшість товарів та послуг, приватизації. Незважаючи на те, що кінцева мета у всіх країн була однаковою, шляхи досягнення цієї мети для різних країн були різними.

В процесі лібералізації склалася досить невпорядкована структура цін, що негативно впливає на промисловість та сільське господарство, а також на рівень життя населення.

Раціональна структура цін передбачає їх пряме та опосередковане регулювання. На енергетичні ресурси та іншу продукцію природних монополій доцільно встановлювати тверді державні ціни, а на послуги транспорту – жорсткі державні тарифи. Для регулювання цін на сільськогосподарську продукцію доцільно застосовувати опосередковані (непрямі) методи впливу. В той же час на споживчі товари інструменти державного впливу повинні застосовуватися мінімально, регулюючи функцію держави доцільно спрямовувати на розвиток конкурентного середовища та ринкових механізмів саморегулювання.

Польща найактивніше почала ринкові перетворення. Економічній ситуації в країні властиві були такі ж характерні риси, як і економікам інших країн Центральної та Східної Європи, тобто нерозвинені фінансові ринки, брак інституціональної незалежності центрального банку, монетаризація основної частини дефіциту бюджету тощо. Все це проходило на фоні гіперінфляції (табл. 1).

На початку 1990-х років органи монетарної влади мали дуже обмежений набір ринкових інструментів для досягнення цілей стабілізаційної програми. Головним інструментом монетарного механізму антиінфляційного регулювання, що мав центральний банк на початку 1990-х років, було впровадження облікової ставки рефінансування, встановлення верхнього кредитного обмеження для банків, а також активне використання вимог щодо обов'язкового резервування для того, щоб контролювати ліквідність банків, тобто домінуючими в цей період є прямі адміністративні інструменти регулювання. Все це стримувало розвиток кредитування економіки, а отже і не стимулювало економічний розвиток країни.

**Динаміка індексу споживчих цін в країнах Центральної та Східної Європи,
1993-1997 рр., 2016 р., % до попереднього року**

Країна	1993 р.	1994 р.	1995 р.	1996 р.	1997 р.	2016 р.
Болгарія	72,9	93,9	62,1	123,0	1084	0,4
Угорщина	22,5	18,8	28,2	23,6	18,4	2,4
Польща	35,3	32,2	27,8	19,9	14,9	1,4
Словенія	32,3	19,8	12,6	9,9	8,4	1,5
Чехія	20,8	10,0	9,1	8,8	8,5	2,3
Хорватія	1517,5	97,6	2,0	3,5	3,6	0,9

Джерело: інформація Євростат [7]

Найбільш дієвим інструментом стала зміна кредитних ставок рефінансування. Застосування даного інструменту спричинило найбільший вплив на зміну темпу інфляції.

Період стабілізації економіки Польщі (1993-1998 рр.) характеризується зростанням ролі ринкових економічних інструментів антиінфляційного регулювання. Найбільш вагомим фактором, що визначав характер регулювання темпів інфляції, було зростаюче використання операцій з цінними паперами на відкритому ринку. На першому етапі операції на відкритому ринку проводилися для контролю кількісних цілей, але після 1994 р. їхня роль у формуванні ставки відсотку на грошовому ринку зростає.

У 1996 р. мають місце важливі зміни монетарної політики у Польщі. Після кількох років суттєвого економічного зростання, економіка почала проявляти багато симптомів перегріву. Швидке зростання внутрішнього попиту викликало різке збільшення чистого кредиту в економіці. НБП відреагував збільшенням резервних вимог у лютому 1997 р. (перший такий хід з 1990 р.) та відсоткових ставок у серпні 1997 р. (на 2 процентних пункти).

Зіткнувшись із низькою ефективністю стандартних інструментів, НБП пішов на виважений крок і, у серпні 1997 р., монетарна політика відійшла до компетенції нового органу центрального банку, тобто, Ради монетарної політики (РМП). У жовтні 1998 р. РМП видала «Середньострокову Стратегію Монетарної Політики», яка формально ввела пряме таргетування інфляції як офіційну антиінфляційну стратегію у Польщі.

Ввівши стратегію прямого таргетування інфляції НБП зобов'язався покращити прозорість процесу прийняття рішень та узгоджувати свої погляди з поточною та майбутньою інфляцією. Група показників базової інфляції, які використовується НБП, змінювалась декілька разів з 1998 року та зараз включає:

– базову інфляцію, що не включає продукти харчування та електроенергію (так звана «чиста інфляція»);

– базову інфляцію, що не включає товари та послуги, які адміністративно контролюються;

– 15% зрізану середню (обчислену як зважена середня розподілу індивідуальних темпів інфляції, з яких виключені 15% найвищих та 15% найнижчих значень);

– базову інфляцію, що не включає найбільш нестійкі елементи (нестійкість визначається через дисперсію);

– базову інфляцію, що не включає найбільш нестійкі елементи та паливо (нестійкість визначається через дисперсію).

Рада визначила 3 найважливіші для грошового ринку ставки, що мають бути встановлені щомісячно: ломбардна ставка, облікова ставка та ставка рефінансування (ставка короткострокових операцій на відкритому ринку).

Загальний досвід таргетування інфляції в Польщі протягом 2010-2016 рр. можна вважати вдалим (табл. 2).

Таким чином кінцева мета антиінфляційного регулювання у Польщі, а саме стабільна інфляція, була нарешті досягнута після багаторічних зусиль.

Подібний до польського варіанту процес розвитку ринкових важелів грошово-кредитного механізму антиінфляційного регулювання спостерігався і в інших країнах Центральної та Східної Європи. Угорщина та Чехія запровадили режим інфляційного таргетування приблизно в один період: Чехія у 1998 році, Угорщина у 2001 році.

Для Чехії характерним є поєднання жорстких заходів грошово-кредитного регулювання з лібералізацією цін. Основою стабілізаційного процесу в умовах відносного низького рівня інфляції, врівноваженого бюджету, незначних обсягів державного боргу

Таблиця 2

**Динаміка індексу споживчих цін в країнах Центральної та Східної Європи,
1993-1997 рр., 2016 р., % до попереднього року**

Країна	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Болгарія	4,450	2,039	2,763	-0,851	-1,951	-0,896	-0,502
Угорщина	4,673	4,082	4,883	0,392	-0,862	0,862	1,834
Польща	3,100	4,600	2,400	0,700	-1,000	-0,500	0,800
Словенія	1,857	2,002	2,676	0,674	0,140	-0,449	0,511
Чехія	2,298	2,353	2,403	1,429	0,101	0,000	2,010
Хорватія	1,850	2,137	4,603	0,300	-0,499	-0,601	0,202

Джерело: інформація Євростат [7]

та наявності необхідних валютних резервів стало встановлення фіксованого валютного курсу та застосування адміністративних методів грошово-кредитного регулювання (лімітування кредитування для комерційних банків, лімітування відсоткових ставок за кредитами та депозитами). Для країни характерним є прив'язка заходів фінансової стабілізації зі змінами в грошовій та кредитних сферах.

Національний банк Чехії визначає та фіксує показник інфляції на рівні 3%. Тактика антиінфляційних заходів визначається національним регулятором на основі прогнозних оцінок інфляційних процесів. Основний інструмент, який застосовується з метою регулювання динаміки інфляції – зміна відсоткових ставок (з врахуванням припущення, що найбільший вплив на інфляцію цей показник спричиняє лише через 12-18 місяців) [8].

Регуляторна антиінфляційна діяльність Національного банку Угорщини, також побудована на моделі квартальних прогнозів. Інформація про прогнозні значення публікується в «Квартальній доповіді з інфляції».

У випадку відмінностей значень від інфляційного таргету, центральний банк Угорщини послаблює чи робить більш жорсткими монетарні умови переважно через зміну базових відсоткових ставок [8].

Висновки з цього дослідження. Якщо визначити основну мету антиінфляційного регулювання у країнах ЦСЄ, то вона полягає не стільки в стабілізації цін, скільки в помірних темпах інфляції. Цей принцип стає особливо важливим в період, коли країна переходить до етапу стабільного економічного розвитку та зростання. Найбільше вагомою наведена умова є для країн претендентів на членство в ЄС.

Загальний досвід таргетування інфляції в Польщі, Угорщині та Чехії можна вважати вдалим. За цей період інфляція зменшилась з помірних темпів (більше 10% у 2000 році) до набагато нижчого значення у 1% у 2016 р., що є менше ніж в багатьох західних ринкових економіках. Таким чином, кінцева мета антиінфляційного регулювання, а саме стабільна інфляція, була нарешті досягнута після багаторічних зусиль.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Илларионов, А. Закономерности мировой инфляции / А. Илларионов // Вопросы экономики. – 1997. – № 2. – С. 30-57.
2. Геєць, В. М. Нестабільність та економічне зростання / В. М. Геєць. – Х.: «Форт», 2000. – 344 с.
3. Кораблін, С. Інфляційні орієнтири / С. Кораблін // Дзеркало тижня. – №10 (589), 18-24 березня, 2006.
4. Гальчинський, А. Україна: поступ у майбутнє / А. Гальчинський. – К., 1999.
5. Кораблін, С. О. Сукупна пропозиція і оптимальна інфляція / С.О. Кораблін // Економіка і прогнозування. – 2005. – № 1. – С. 9-32.
6. Павлишенко, М. Монетарна теорія грошей: кому і навіщо вона потрібна / М. Павлишенко // Вісник Львів. ун-ту. Серія «Економічна». – 2008. – Вип. 40. – С. 19-25.
7. Показники інфляції в країнах Євросоюзу та зони євро / Євростат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/publications/statistical-books>.
8. Особливості застосування монетарної стратегії таргетування інфляції в країнах ЦСЄ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8982/1/T9_39.pdf.